

Sürgünü yuva kılmak

Bu dünya bir sürgün yeri. Hangi milletten, hangi kültürden, hangi ideolojiden ya da hangi dinden olursan ol bu böyle. Hepimiz sıla hasretiyle yanıp tutuşuyoruz. Hepimiz anamızın rahminden, o huzurlu kaptan buraya, bu hercümercin ortasına fırlatıldık. Hepimiz göçebeyiz. Hayat mütemadiyen yolda olma hali. Bu yolculuğun sonunda huzura tekrar kavuşur muyuz bilinmez ama hepimiz vuslatı arzularak geçiriyoruz günlerimizi. Freud her insanın annesini arzuladığını söylerken az çok bundan bahsediyordu. Hepimiz doğmamış olmayı, bu yola koyulmamış olmayı arzuluyoruz. Yine de çok şükür ki bu yoldayız zira bu sayede varız. O zaman yolculuğun keyfini de sürmek gerek.

Göç tabiatı uyarınca travmatiktir. İnsan daha ilk göçünde, annesinin rahminden dünyaya göç ettiği o ilk seferde kendi fitratını belirleyecek bir kopuş, bir travma yaşar. Doğum anına kadar handiyse uykuda olan duyu organları aniden uyanır, göz alıcı ışığı, kulak patlatıcı sesi, kan dondurucu soğuğu dehşet içinde algılamaya başlar. Göbek bağının kesilmesiyle açlık ilk defa baş gösterir ve arzu bütün yakıcılığıyla belirir. Arzu yakıcı olmasına yakıcıdır ama insanı insan yapan da odur. Hayat yolculuğu insanın doğum öncesindeki mutlak huzur halinin peşinden arzuya koşmasından mütevellittir. Acı buradan gelir ama zevk de bu acının eşlikçisidir. Yaşamak acı verici olduğu kadar da zevklidir. Yaşamak zevklidir.

Göç varoluşun hakikati olduğu kadar insanlık tarihinin de göz ardı edilemeyecek bir olgusu. Gönül isterdi ki insan evladı sadece kendini bulmak ya da sadece zevk için yaşadığı yeri değiştirsin ama adına medeniyet dediğimiz şeyin tarihine şöyle bir bakınca fark etmemek mümkün değil ki bu aciz yaratık çoğu zaman siyaset namı türlü kirliliğin hesabın pençesinde daha iyi bir hayat ya da salt hayatta kalmak uğruna oradan oraya zoraki sürüklenmiş. Evet her göç travmatiktir ve göç etmek varolanlar için hemen hemen her daim kaçınılmazdır zira varlıklar mekân içinde hareket etmeyip durdukları yerde dursalar bile zaman içinde hareket etmeye mahkûmdurlar ama yine de savaş, açlık ya da tehcir gibi kolay kolay suçu insanın tabiatına, varoluşun dokusuna atıp işin içinden çıkamayacağımız dizginlerinden boşanmış, gözü dönmüş bir arzunun müsebbibi olduğu olayların kurbanı olarak zoraki göç edenler, bu varoluşsal travmadan hak ettiklerinden çok daha fazla pay alır. İtiraf etmek gerekir ki bazı göçler çok daha

travmatiktir. Parçası olduğumuz coğrafyanın dününün ve bugününün de bu “daha” travmatik zoraki göçlerden müteşekkil olduğunu kim reddedebilir.

Ayşe Tülay savaşlarla, çatışmalarla yoğrulmuş; kirli siyasi oyunların, maddi çıkar peşindeki acımasız hesapların cenderesindeki bir dünyada kendi hikayesinin de başat bir ögesi olan ve adına zoraki göç dediğimiz fenomeni derinden işleyen, bütün bu açgözlülükten neşet eden gayri tabii şiddetin kendi hayat yolculuğuna bulaştığı noktalarda keşfettiği acıyı ve hazzı eserlerine aktaran bir sanatçı. Dört bir koldan, son sürat hercümercin kalbine ilerleyen hayatın travmatik yanlarını faş etmeye ve bir fani olarak elinden geldiği kadar yaralarını iyileştirmeye çalışıyor eserlerinde. Bunu bazen geçmişten günümüze kuşaklar, coğrafyalar arasında bağ kuran “şey”ler taşıyarak yapıyor bazen de zoraki göçe kaynak olan ve bu zorlamadan kaynaklanan şiddeti dile getirmeye çalışıyor. Yine de ufkunu karartmıyor hiçbir şekilde. Ayşe Tülay’ın eserleri dört bir yandan kuşatma altında olan, bombalarla dövülmüş, üzerine asfalt dökülmüş yollarımızın yanında yöresinde özgürce iki üç adım atacağımız toprak patikalar yaratmaya çalışıyor. Ayşe Tülay hatıralarına, kendi geçmişinden bugüne baki kalanlara ardını vererek açıyor bu ilk ayak basanı olduğu patikaları ve böylece yolculuğuna her şeye rağmen özgürce devam etmeye çalışıyor.

Ayşe Tülay’ın eserlerinde defaatle kullandığı bir nesne olan “göynek”, sanatçının taktiklerini anlamak için bize bir ipucu verebilir. Sözlüklerde belin altına kadar inen, çoğunlukla basmadan dikilmiş bir tür gömlek olarak izahı verilen göynek, Ayşe Tülay’a çocuklarının babasının Bulgaristan göçmeni olan annesi tarafından hediye edilmiş bir “şey” ve Ayşe Tülay bu göyneği hem bir hafıza nesnesi olarak kullanıyor hem de farklı kültürler arasında seyahat eden ve bu farklı kültürlerin yer yer birbirine benzeyen ve de yer yer birbirinden farklılaşan yanlarını gösteren bir im olarak ele alıyor. Bambaşka bir kültürün giyim eşyası olarak göynek ve günümüzün modern gömleği arasındaki farklar ve benzerlikler bize kültürlerin birbirleriyle olan dolanık ilişkisini teşhir ederken iki kelime arasındaki rabıta Ayşe Tülay’ın eserlerinin bir başka önemli ögesi olan dil oyunlarına bizi getiriyor. Göynek ve gömlek... Hem etimolojik hem de fonetik olarak iç içe geçmiş bu iki kelime, dilin göçe nasıl tepki verdiğinin analizi için verimli bir zemin sunuyor. Ayşe Tülay dili eserlerinin ham maddesi kılan bir sanatçı.

Mütemadiyen zamanda ve mekânda gezer dururken insan, ayağını basacağı, benliğini kuracağı sağlam bir zemine muhtaç. Bu zemin dil olsa gerek. Dil insanın her daim beraberinde taşıdığı anayurdu. Elbette dil değişime dirençli olduğu kadar yeni karşılaşmalarla esnemeye, dönüşmeye de açık. İnsan zamanda mekânda gezerken dil de geçmişten geleceğe, oradan buraya sürekli sözcükler, duygular, duygulanımlar taşır, sürekli başka sözcükler, duygular, duygulanımlarla karşılaşır, sürekli aynı kalır, sürekli değişir. Dil bir canlıdır.

Ayşe Tülay dili geçmişi günümüze taşıyan, dünü bugüne bağlayan bir araç olarak kullanmanın yanı sıra onu bir kader mahkûmu olan şahsının geleceğini özgürce kurgulayabileceği, önce yıkması sonra elleriyle inşa etmesi gereken bir teknoloji olarak ele alıyor. İlk olarak göyneğin formunu kullanıp Ermeni alfabesini de kerteriz alarak ürettiği “Alfabe” adlı eseri klişelerden kurtulmuş terütaze harfler üretme çabasının bir ürünü. Göçmen hatta göçebe bir aile geçmişine sahip olan sanatçı alfabesine form vermesi için göyneği kullanarak geçmişle bağını koparmayıp Ermeniceden de destek alarak kültürler arası devamlılığı korurken kendi hikayesini yazacağı ve anlatacağı bir dilin yapı taşlarını inşa edip geleceğinin önüne çekilmiş setlerin arasından ustaca kıvrılıyor.

Ayşe Tülay’ın dille olan münasebeti “olurolmazolmazolur” adlı eseriyle de başka bir boyuta geçiyor. Alelade bir kelimeyi mütemadiyen tekrar ederek anlamını ilga etmek, onu saçmalığın sınırlarına getirmek aslında kelimeleri toplumsal bagajlarından kurtarıp onları mümkün mertebe en saf halleriyle yakalama çabasının bir ürünü. Bu yalına en yakın hallerine ulaşmak için kelimeleri ardarda sıralamak Ayşe Tülay’ın hayatının kritik bir anındaki ruh halini anlamaya elverişli olmanın yanı sıra sanatçının kendi geçmişinin bagajından kurtulup yeni patikalar açmak için dilini temizlemeye yarayan bir egzersiz olarak da ele alınabilir. Ayşe Tülay göçlerle yoğrulmuş ve elbette bir kadın olarak köhneleşmiş toplumsal dinamiklerler şekillendirilmiş hayatında yeni bir sayfa açma gayretini tıpkı baba evini terk eden bir ergen gibi dilini terk ederek, onu anlamsızlığa sürükleyip artık içinde barınılamaz hale getirerek pekiştiriyor.

Kadınlık bir sorunsal olarak sanatçının işlerinde alttan altta işleyen bir dip akıntı. Ailesindeki kadınlardan kendisine yadigâr kalmış kumaşları eserlerine malzeme kılması hem insanın zaman içindeki göçünü belgelemesi açısından önemli hem de bu taktik Ayşe Tülay’ın kendine yeni bir

gelecek kurma girişiminde sırtını verdiği, her şeyi sorgularken güç aldığı bir dayanak olarak görülmeli. Ayşe Tülay macerasına tek başına çıkmıyor, coğrafi değişimler bir yana erkek egemen toplumda her daim sürgünde olan kadınların da maneviyatlarını kendine yoldaş kılıyor. Aile mirası olan kumaşlarla dilin iç içe geçtiği basit ama vurucu “Öldürmek İstemiyorum” sanatçının manifestosu olarak ele alınabilecek bir eser. Erkek egemenliğin metazori sonucu olan ve dünyayı terörize eden erkek şiddetinin sadece kadınlara yönelik değil kadınların da içinden geçen, özne olmak uğruna iktidarla yaptığımız sözleşmenin ilk maddesi öldürmek. Her ne kadar kutsal kitaplar öldürmeyi insana men etse de günümüzde dünyayı saran, adına medeniyet dediğimiz hikaye “öldürme hakkı”nın hayasızca pay edilmesiyle örülü. Ayşe Tülay bu gizli sözleşmeyi feshedip “Öldürmek İstemiyorum” diyor ve bu sözü söylerken ardına kendi ailesinden kadınları da alıyor.

Evet, göç varoluşun fitratında mevcut, her var olanın yazgısı ama unutmamak gerek insan bu dünyaya yalnız gelmiyor. Göbek kordonunun kesilmesi insan evladının anneye olan bağının kesilmesine yetmiyor. Şayet şanslıysak anne önce şefkatiyle, ihtimamıyla bizi sarmalıyor sonra içimize bir iyilik duygusu olarak yerleşip biz nereye gidersek peşimizden geliyor. Göç travması da tıpkı annemizin bizi terk etmeyen tesiri gibi göç edilen yerlerden, değiştirilen hayatlardan beraberimizde getirdiğimiz nesnelere, kelimelerle ancak atlatılıyor. Hayatımız, kopuk kopuk parçalar derlemesi olmaksızın bir hikayeye, gömleğimizin içinde taşıdığımız bu “şey”lerle evriliyor.

Ayşe Tülay bize bir yandan göçün şiddetini faş ederken öte yandan göçle nasıl başa çıktığını, nasıl başa çıkmamız gerektiğini de usulca söylüyor.